

İki Doktor Bir Yolculuk

İlknur GENÇ KUZUCA*

Dr. Warren H. Winkler

(Çev.) Yalçın Varnalı

YKY, birinci baskı, 243 sayfa 2014.

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte savaştan yıkımla çıkan Türkiye’de sınırlı olanaklar ve az sayıda eğitilmiş insan gücüyle, bir yandan yoksullukla diğer yandan tüberküloz, sıtma, trahom, çiçek, sifiliz ve çok sayıda bulaşıcı hastalıkla olağan üstü bir mücadele başlatılmıştır. O yıllarda çalışan hekimlerin yazılarında, anılarında ve diğer tarihi belgelerde bu özverili çalışmalar ve yaşananlar aktarılmaktadır. “İki Doktor Bir Yolculuk” bu anlamda, Amerikalı bir cerrah, yani farklı bir kültürden bir hekimin bakış açısıyla, onun tuttuğu günlük, notlar ve fotoğraflara dayanarak 2. Dünya savaşını izleyen yıllarda (1959-1967) Türkiye’de, yoksulluğa, halkın kültürel yapısına ve hekimliğe bakışını yansıtan antropolojik bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Kitap, günümüzde genellikle hastanelere, kliniklere ve polikliniklere hapsedilmiş olan hekimliğin, aslında bir zamanlar nasıl da halkla iç içe ve tüm olanaksızlıklara karşı nasıl yapılabilen bir meslek olduğunu gösterirken aynı zamanda da 1960’lı yılların yoksulluğunu gözler önüne seriyor.

Kitapta Amerikalı misyoner, cerrah Dr. Warren H. Winkler’in Chicago’dan Kayseri Talas’a uzanan, orada tanıştığı ve yörede “Tohdur Salih” olarak adlandırılan, aslında doktor olmayıp askerliğini sıhhiye olarak yaptığı için sınırlı tıbbi bilgisiyle halka yardımcı olmaya çalışan, Salih Tokgöz’ün dostluklarının öyküsü anlatılmaktadır. Kitapta “Tohdur Salih Bey”in söylemleri yine Dr. Warren H. Winkler tarafından, onun olaylara verdiği tepkiler ve ortak deneyimlere dayanarak sanki Salih’in sözlerinden aktarılmaktadır. Bu söylemlerin bir kısmı da Dr. Winkler’in, yakın bir zaman önce Tohtur Salih’in aile üyeleri ile görüşerek yazdığı dolaylı aktarımlardır. Bu nedenle yazılanların ne kadar objektif olduğu sorgulansa da, Salih Bey’in bilimsel tıbbı saygısı ve öğrenme arzusunun açıkça yansıtılmış olduğu söylenebilir.

Günümüzde hastalar hekime daha kolay ulaşabilmektedir. Hemen her organın uzmanı, hatta bir organla ilgili hastalıkların uzmanı tüm ülkemizde yeterli sayıda olmasa da pek çok ilimizde bulunmaktadır. Hastalar ellerinde bir torba ilaçla, çoğu zaman farklı hekimler tarafından reçete edilmiş benzer etkili ilaçlarla hekim hekim dolaşmaktadır. Değişen sağlık politikaları ve sistemler hekimleri hastaya bütüncül bakmaktan uzaklaştırmakta, organlara bölmekte, vücudu adeta parsellemektedir. Bir yandan hastaya bütüncül yaklaşımdan gittikçe uzaklaşılırken öte yandan tedavi edici hekimliğe ağırlık verilmekte ve çoğunlukla koruyucu hekimlik ihmal edilmektedir. Tam bu noktada geçmişte 60’lı yıllarda iki dostun hekimlik deneyimleri, hastalara ve hastalıklara bakışları oldukça etkileyicidir.

Hem Dr. Winkler’in hem de “Tohdur Salih”in çocukluklarından itibaren mücadele ve azimle inşa edilmiş yaşam öyküleri pek çoğumuza hem kendi yaşamlarımız, hem de yetiştirdiğimiz çocuklarımızın yaşantısını açısından örnek oluşturacak bir serüven gibidir. Dr. Winkler, çalıştığı bölgede kurşun dökən, üfürükçü, kırıkçı, muskacı olarak tanımlanan ve farklı hastalıkları farklı yöntemlerle tedavi ettiğini iddia eden kişilerle karşılaşmıştır. Onların hastalara uyguladığı yöntemleri anlayamadığını söylerken, bu çaresiz, yetersiz sağlık olanakları içerisindeki hastaların yine de tedavi için ulaşabilecekleri tek çözüm aracının ne yazık ki

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Ve Etik Ana Bilim Dalı ✉ ilkgenc@hotmail.com

onlar olduğunu belirtmektedir. Dr. Winkler, eğer “Tohdur Salih” gibi penisilin yapabilen biri varsa hastaları şanslı kabul etmektedir. Eğitilmiş ve başka bir kültürün temsilcisi olan Dr Winkler, yerel şifacıların umut verip iyileştirdikleri hastalar dışında pek çok yanlış uygulamaya maruz kalıp sakat kalan hastalara da şahit olmuş ve bu tür uygulamalara karşı yasal yaptırımların olmamasına oldukça şaşırmıştır. Günümüzde bu sorun boyut ve içerik değişirse de görsel, yazılı, sanal medyada ve sahada şifacı olduğunu öne süren pek çok insan ve onların tüm bu uygulamalarına karşı hala yeterli yasal uygulama ve yaptırımın olmaması dikkat çekici bir durum olarak sürmektedir.

Farklı dil, din, kültür ve ülkeden olmalarına rağmen insana bakışta pek çok ortak noktaları olan Dr. Winkler ve “Tohdur Salih”, birbirlerine saygı ve sevgiyle bağlanarak, el ele vererek yoksul insanların sağaltılması için harcadıkları tüm bu çabalar, kitabı okurken insan sevgisiyle birlikte içimize umut doldurmaktadır.

Özellikle tıp tarihi için değerli bir belge niteliğinde olan kitap, tüberküloz, sıtma, parazit gibi hastalıkların yoğunluğunu, bu iki insanın, sınırlı antibiyotik olanakları ile tüm enfeksiyonlara karşı gösterdikleri olağan üstü mücadele çabalarını, hekimliğin ve tıbbın bu günden bakıldığında, çok değil 60 yıl öncesine göre, ne kadar fazla bilimsel ve teknik olanağa kavuştuğunu bizlere açıkça göstermektedir. Kitap o yıllarda bilimsel, büyüsel ve deneye dayalı tıp uygulamalarının pek çok ilginç örnek de nasıl bir arada yaşadığını gözler önüne sererken, bugün geldiğimiz noktada hala benzer örneklerin olması da şaşırtıcı değil midir?

Kitapta, hastaların hekimden inanılmaz beklentileri, hastalık ve sağaltıma bakış açıları, Dr. Winkler’in hastalara yaklaşımında karşılaştığı etik ikilemler bugün için hala güncelliğini korumaktadır. Ayrıca simdilerde yeniden sorguladığımız hekim hasta ilişkisinin, o dönemde nasıl farklı olduğuna ilişkin insani ve düşündürücü örnekleri de ayrıntılarıyla okuyabiliriz. Geçmişten günümüze kültür, sağlık, eğitim gibi pek çok konuda çarpıcı bir antropolojik çalışma niteliğindeki bu kitap, tıp öğrencilerine, hekimlere ve sağlık çalışanlarına, mesleğin çok boyutlu yönlerini gösterip, onların farklı bir bakış açısı kazanmalarına ve günümüzden pek de uzak olmayan bir dönemdeki kısa bir tıp tarihi gezisi yapmalarına da olanak sağlamaktadır.

Dr. Winkler’in hekimlik çalışmaları Protestan misyonerlik örgütü olan Amerikan Board Teşkilatı’nın, 19. yüzyılda başlayan ve Anadolu ve Orta Doğu’da yürüttüğü eğitim ve sağlık alanındaki misyonerlik çalışmaları arasında değerlendirilebilir. Ülkemizde “misyonerlikle” ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Okuyucu bu makaleleri de ilgi çekici bulabilir.